

Metin BECERMEN*

Popper'in Marx'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Görü ünü Ele tirisi Üzerine Bir nceleme

Özet

Bu çalı mada**, Popper'in Marx'ın tarih ve toplum görü ünü ele tirisi üzerinde durulmakta ve bu ba lamda, Popper'in Marx'ı ele tirisindeki haklı ve haksız de erlendirmeler ortaya konmaya çalı lmaktadır. Popper, Marx'ın gelece e dair öndeyilerini ele tirirken, onun ekonomik temelli tarih anlayı na kar ı çıkar. Bu noktada, Popper, Marx'ın, bütün iyimserli ine ra men, demokratik bir toplum anlayı ndan uzakla tı nı söyler. Ancak, Marx'ın, istedi i ey tam da "gerçek demokrasi"nin ve "gerçek özgürlük"ün hayat buldu u bir toplumun yaratılmasıdır. Bununla birlikte, böyle bir toplumun yaratılması, politika açısından, toplumsallı nın nasıl düzenlenece i problemini ortaya çıkarır. Çalı manın sonunda bu sorun açıklanmaya çalı lacaktır.

Anahtar Sözcükler

Açık Toplum, Gerçek Demokrasi, Özgürlük, Siyaset, Tarihsicilik.

An Inquiry on Popper's Critique of Marx's Ideas on History, Society and Politics

Abstract

In this study, the author focuses on Popper's critique of Marx's ideas on history, society and politics; in this context it is aimed show the just and unjust sides of Popper critique. While Popper is criticizes Marx's predictions for the future, he rejects Marx conception of history, which is based on economics. At this point, Popper states that despite all his optimism Marx gives up his conception of a democratic society. But, what Marx demands is exactly the creation of a society in which "the true democracy" and "the true freedom" come into life. Nonetheless, the creation of such kind of a society introduces the matter of organizing the sociality in terms of politics. At the end of the study, this matter will be pointed out.

Key Words

Freedom, Historicism, Open Society, Politics, True Democracy.

* Dr. Uluda Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

** Yazımı de erlendiren hakemlere titiz okumalarından ve ele tirilerinden dolayı te ekkür ediyorum.

Giri

Ça ımız e itlik, özgürlük ve adalet u runa yapılan birçok sava a tanık oldu. Bu sava larda Marx'ın fikirlerinin etkisi oldu u yadsınamaz. Marx, topluma, devlete ve bireye dair söyledikleriyle birçok ba kaldırı hareketine “fikir babalı ı” yapmı tır. Bu durum Marx'ı, sadece ça ımızda ya ananlar bakımından de il fakat aynı zamanda dile getirdiklerinin güncelli i bakımından da önemli kılar. Bugün hâlâ adaletsizlik, e it olmayan bir gelir da ılımı, insanların sömürülmesi gibi olgular bir sorun olarak kar ımızda durmaktadır. Bu ba lamda, olan bitene kar ı duyarlı olan herkes Marx'ın söylediklerinin öneminin ve güncelli inin farkındadır.

Marx'a kar ı yo un ele tirilerde bulunan ve onu tarihsici olarak niteleyen Popper da Marx'ın söylediklerinin öneminin farkındadır. Ancak, Popper, Marx'ı ça ımızda ya anan sıkıntıların sorumlusu olarak da görmektedir. E er Marx kehanette bulunmasa ve bir “Yeryüzü Cenneti” ‘vaad’ etmeseydi bunca sıkıntı ya anmayacak ve bunca kan dökülmeyecekti. Ama bunun ne kadar do ru oldu u ve Marx'ın ya ananlardan ne ölçüde sorumlu oldu u tartı malı bir konudur. Burada bu konuya bütüncül ve ku atıcı olmayan kısmi bir açıklama getirilecektir.

Popper Marx'ı tarihe bir hedef koydu u ve tarihte yasalılık oldu unu dü ündü ü için tarihsici olarak niteler. Ancak, Marx tarihte belirli bir ilerleyi in oldu unu dile getirse ve bu ba lamda tarihin zorunlu olarak komünist topluma do ru gitti ini iddia etse de, söylediklerinin do urdu u sorunların nispeten farkındadır. Bütün çabası bu sorunları a maya çalı maktır. Elbette, bunu yaparken kimi sorunlarla yeterince hespla mamı tır.

Bu yazıda, Popper'ın Marx'ın tarih, toplum ve siyaset görü üne yönelik ele tirisi üzerinde durulacak ve bu ele tiri irdelenecektir. Bu yapılırken, konunun mümkün oldu unca ‘dar’ bir zemin üzerinde tartı lmasına özen gösterilmi tir.¹ Bu nedenle, konu Popper'ın tarihsicilik ele tirisi ba lamında ele alınacak ve Popper'ın Marx'a yöneltti i ele tiriler Marx'ın söyledikleriyle hespla ılarak irdelenecektir. Sonuç kısmında da, Popper'ın Marx'ın tarih, toplum ve siyaset görü ünü ele tirisi de erlendirilecektir.

Popper'ın, Tarihsicilik Görü ü Ba lamında, Marx'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Görü ünü Ele tirisi

Popper, kitabının², uygarlı ımızın sihirli güçlere açık kabileci “kapalı toplum”dan insanın ele tirme yetilerini serbest bırakan “açık toplum”a geçi in do um a knlı ından tamamıyla ayılmadı ını göstermeye çalı tı ını söyler. Ona göre, bu geçi a knlı ı, uygarlı ı devirmeyi ve kabileci ya ayı a dönmeyi denemi olan ve hâlâ da deneyen gerici akımların ortaya çıkmasını mümkün kılan etkenlerden biridir. Totaliterlik dedi i eyle de, uygarlı ımızın kendisi kadar eski ya da yeni bir eyi dile getirmek istedi ini ifade eder (Popper 1967: 1).

¹ Bu yazı, Popper'ın *Açık Toplum ve Dü manları* kitabında Marx'a yaptı ı ele tirileri temele almı tır. Bu nedenle Popper'ın di er çalı maları, mümkün oldu unca, dı arda bırakılmı tır.

² Quenten'a göre, “Popper'ın *Açık Toplum*'u yayınlanıncaya dek liberal ö retinin böylesine geni ve dikkate de er bir yeniden formülle tirilmesi sunulmamı tır” (Quinten 1994: 153).

Popper'a göre, bazı toplum felsefeleri, genellikle bilimin görevinin öndeyiler yapmak ya da daha do rusu, bizim günlük öndeyilerimizi ıslah etmek ve onları daha sa lam bir temele oturtmak oldu unu; özellikle toplum bilimlerinin bize uzun-vadeli tarihi kehanetler sa lamak göreviyle yükümlü bulundu unu söylerler. Bunlar, tarihi olayların geli imi üstüne kahinlik etmelerini mümkün kılan tarih yasalarını ke fetmi olduklarına da inanırlar. Bu çe it iddialar ileri süren çe itli toplum felsefelerini, Popper tarihsicilik olarak adlandırır (Popper 1967: 3).

Öte yandan, öndeyinin öndeyiye konu olan olayı etkileyebilece i dü üncensinin oldukça eski oldu unu söyleyen Popper, Oedipus mitosuna gönderme yapar. Buna göre, Oedipus, daha önce hiç görmedi i babasını öldürmü tür ve bu, babasının onu terk etmesine neden olan kehanetin do rudan bir sonucudur. Bu nedenle, Popper, öndeyinin öndeyiye konu olan olay üzerindeki etkisi için -bu etki ister öndeyiye konu olan olayın meydana gelmesini te vik edici, ister bunu engelleyici yönde olsun- "*Oedipus etkisi*" der. Bu ba lamda, Popper, tarihe yönelik öndeyilerin -ki Popper bunları mitosa atfla kehanet olarak adlandırır- tarihi etkileyece i ya da ekillendirece i dü üncesini tarihsicilik olarak adlandırır ve yo un bir ekilde ele tirir (Popper 1957: 13). Ona göre, Marx da tarihe yönelik kehanetlerde bulunarak ve tarihsel geli menin yasalarını ke fetti ini söyleyerek tarihsicilik zemininde hareket etmektedir.

Popper, burada dile getirdi i görü lerden ço unun ki isel oldu unu söyler. "Bilimsel metottan aldı ı ba lıca ey, kendi sınırlılı mını bilmesidir; hiçbir eyin ispat edilemeyece i yerde ispatlara kalkı maz ve ki isel bir görü sunmaktan ileri gidemeyece i yerde de, bilimselmi gibi gösteri yapmaz" (Popper 1967: 3-4). Quinten Popper'ın genel savının iki önemli yanı oldu unu söyler; "yöntembilimsel olanının amacı, totaliterli in tarihsicilik temeline dayanarak liberal demokrasiyi reddetmesinin yanı lı lını göstermektir. Di eri ise, ahlaksaldır, burada tarihsicili in ele tirisini mümkün oldu u saptanan liberal demokratik bir programın istenirli i ahlaksal bakı la önerilir" (Quinten 1994: 154).

Popper'a göre, Yeryüzünde-Cennet ça mın gelece i kehanetini savunanlar³ – Popper'ın deyi iyle sahte peygamberler- derin bir ho nutsuzluk duygusu içinde olabilirler; onların rüyaları, bu rüyaları hayata geçiremeyecek olan kimselere ümit ve cesaret verebilir. Fakat bu gibi etkilerin, bizi toplumsal ya ay ın günlük gereklerini kar ılamaktan alıkoyabilmesi de mümkündür. "Ve belli olayların, örne in, bir totaliterlik (...) ça mın gelece ini ilan eden o küçük peygamberler, istesinler- istemesinler, bu olayların gelmesine aracılık edebilirler. Onların demokrasi ebedi olmayacaktır hikayesi, ancak, insan aklı ebedi olmayacaktır iddiası kadar do ru ve haklıdır; çünkü, iddet yoluna ba vurmaktan reform yapmaya ve böylelikle siyasi meselelerde aklı kullanmaya izin veren kuramsal çerçeveyi yalnız demokrasi sa lar" (Popper 1967: 4-5).

Popper'ın Marx ele tirisini üç ba lık altında toplayabiliriz:

1- Marx'ın komünizmin zorunlu olarak gelece ini söylemesinin ele tirisini.

³ Popper'a göre, Marx, tarihin zorunlu olarak komünist topluma do ru evrildi ini söylemekle yeryüzüne cennet'i getirmeyi istemektedir. Popper bunu bir kehanet olarak görür ve bu kehaneti dile getirenler 'sahte peygamber' ya da 'tarihsici' der.

2- Buna bağlı olarak, Marx'ın hukuk ve demokrasi üzerine düşüncelerinin eleştirisi.

3- Marx'ın tarihi sınıf savaşları tarihi olarak görmesinin eleştirisi.

1- Popper, Marx'ın bir tarih kahini olduğunu ve kehanetlerinin gerçeklemediğini söyler. Ona göre, Marx pek çok akıllı insanı yanıltıp toplum sorunlarına yaklaşımanın bilimsel yolunun tarihi kehanet olduğunu düşünmelerine yol açmıştır ve açık toplumun davasını gütmek isteyenler arasında, tarihsici düşünce yönteminin mahvedici etkisinin yayılmasından Marx sorumludur (Popper 1989: 80).

Marx, insanların kendileri hakkında yanlış bir tasarımı olduğunu belirtir. Bilincin ya da aklı değil, ya da aklın bilinci belirlediğini söyleyen Marx, birinci durumda, sanki canlı bireymiş gibi bilinçten yola çıkıldığını; gerçek ya da ama tekabül eden ikinci durumda ise, gerçek ya da ayan bireyin kendisinden yola çıkıldığını ve bilince de o bireyin bilinci olarak bakıldığını ifade eder (Marx 2004: 46). “Marx, varlığı ve tarihi belirleyen şeyin bilinç değil, tam tersine bilinci belirleyen şeyin varlık ve toplum olduğunu söyler. Yani tarihi belirleyen şey tinsel bir töz değil maddi ilkel olarak toplumun sosyoekonomik yapısıdır” (Özlem 2010: 161).

Marx'a göre, söz konusu olan şey, kapitalist üretimin doğal yasalarının sonucu olan toplumsal uzlaşmaz karışıklıkların ya da bu derece gelişmeleri değil, bu yasaların kendileridir⁴; kaçınılmaz sonuçlara doğru katı bir zorunlulukla ilerleyen bu eğilimlerdir. Sanayi yönünden daha çok gelişmiş bir ülke, kendinden daha az gelişmiş olan ülkeye ancak kendi geleceğinin bir imgesini gösterebilir (Marx 1997: 16-17). Bununla birlikte, “kapitalist toplumda belirleyici olan gücün doğası, adaletin sınırlarını daima aynaya çalıtı için –yani doğası gereği sermaye, emekçiden normal iş gününün izin verdiğinden fazlasını talep etmeye çalıtı için- kapitalist toplumun teorik olarak bile adil bir toplum olamayacağı görülür” (Brenkert 1998: 184).

Tarihin, her biri kendinden önce gelen kuşaklar tarafından kendisine aktarılmış olan malzemeleri, sermayeleri, üretici güçleri kullanan farklı kuşakların art arda gelmesinden başka bir şey olmadığını söyleyen Marx'a göre, üretim araçlarının ortak mülkiyeti üzerine kurulan komünist toplumda, üreticiler ürünlerini değil tirmezler. Kapitalist toplumun aksine, burada, bireysel emek, yalnızca dolaylı değil, doğrudan, toplam emeğin oluru turucu parçası durumundadır. Bu, kendi temelleri üzerinde gelişmişi olmayan, tersine, kapitalist toplumdaki komünist bir toplumu dile getirir; dolayısıyla, her bakımdan, hâlâ burjuvaziden çıktığı eski toplumun damgasını taşır. Burada, birey üretici topluma ne veriyse onu geri alır. Birey, topluma bir biçimde sunmuş olduğu emek miktarını, başka bir biçimde ondan geri alır. “Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüş dönemi yer alır. Buna pratik alanda bir geçiş dönemi tekabül eder ve bu dönemde devlet, *proleteryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir biçim alamaz.” (Marx-Engels 2002: 39).

⁴ Kapital'e yazdığı bir önsözde Marx, kapitalist üretim tarzını ve bu tarza tekabül eden üretim ve dağılım koşullarını incelediğini söyler. İngiltere, bu koşulların zemin bulduğu yer olmuştur. Marx, teorik düşüncelerinin gelişimi içinde, İngiltere'nin başarılı örnek olarak gösterilmesinin nedeninin bu olduğunu söyler. Alman okurunun, İngiliz sanayi ve tarım işçilerinin durumuna duyarsız kalması durumunda da onlara şöyle seslenir: “Bu öyküde senin sözün ediliyor” (Marx 1997: 16).

Marx, özel mülkiyet fikrine karşı sosyalizm fikrinin bütünüyle yeterli olduğunu belirtir. Pratikte yaşanan özel mülkiyete karşı pratikte yaşanan sosyalizm gerekir. Ona göre, tarih buraya varacaktır; “kuramda” imdiden kendini alan bir hareket olduğunu bildiğimiz bir hareket, *gerçekte* çok sert ve uzatılmış bir süreç meydana getirecektir. Ama bu tarihi hareketin sınırlı özelliklerinin ve hedefinin önceden bilincine varılmasını – üstelik hareketin ötesine geçen bir bilinçlilik bu- gerçek bir ilerleme saymalıyız.” (Marx 2000: 134).

Öte yandan Marx, iktidarın vatani olmadığını burjuvazinin gelişmesiyle halklar arasındaki ulusal farkın gittikçe azaldığını söyler. Ancak proleteryanın egemenliğinde bu farklar daha çabuk yok olacaktır. Burada bir bireyin sömürülmesine son verildiği ölçüde bir ulusun bir başka kısmı sömürmesine de son verilecektir (Marx-Engels 1998: 135).

Marx'ın görüşlerini iddetle ele tiren Popper, Marksçılığı bir yöntem olarak ele almak gerektiğini ve onu salt tarihsicilik olarak niteleyerek, onun gerçekten de pek zayıf bir yöntem olduğunu belirtir. Buna göre, “akla yakın bir iddia olan, geleceğin ancak önceden belirlenmiş olması halinde, -sanki gelecek katlanmış olarak imdiki halde mevcutmuş gibi- önceden kestirilebileceğini öne süren iddia, onu yanlış olarak sıkı sıkıya bilimsel bir yöntemin sıkı bir belirlenimciliğe dayanması gerektiğini inancına bağlanmaya götürmüştü” (Popper 1989: 82). Popper'a göre, belirlenimcilik önde gelen bir bilim için gerekli bir varsayım oluşturmaz. Marx'ı yanıltan şey, soyut belirlenimcilik kuramından çok, bu öngörünün onun bilimsel yöntem görüşüne, bir toplum biliminin amaçları ve imkanı hakkındaki düşüncesine yaptığı etkidir (Popper 1989: 83). Ona göre, Marx'ın bilimsel falcılığına inanmasının temelinde yalnızca belirlenimcilik yoktur⁵; bir de fizik ve astronomiden tanıdığımız bilimsel önde gelenlerle

⁵ Popper bilimsel ifadeleri bilimsel olmayan ifadelerden ayırarak bilimi bilim olmayandan ve Popper'ın eleştirel anlamı olduğunu düşündüğü kendi “test edilebilirlik” ve “yanlışlanabilirlik” kriteriyle bilimsel olan ifadeleri bilimsel olmayan ifadelerden ayırmak istiyor. Popper için, yanlışlanabilir bir ifade bir “temel ifade” ile mantıksal olarak uyumludur. O “temel ifadeler”in zorunlu ifadeler olduklarını düşünür (McLachan 1980: 66). Popper, öte yandan, bilimsel ifadelerle bilimsel olmayan ifadeler arasında ayırım yapmak için, başka bir deyişle bilimsel olmayan tutumlar arasında ya da bilim adamları ile bilim adamı olmayanlar arasında ayırım yapmak için bir kriter önerir (McLachan 1980: 67). *Conjectures and Refutations*'ta, problemini, gerçek bir deneysel metod ile deneysel olmayan ya da sahte deneysel olan bir metod ayırım yapmak olarak formüle ettiğini söyler. Bu deneysel olmayan sahte deneysel metod, gözlem ve deneye bağlanmasına rağmen bilimsel standartları ortaya çıkarmaz; çünkü, astrolojiyle örneklenen bu metod, gözlem ve deneylerini, yıldız fallarına ve biyografilere dayandırır. Ancak, Popper, problemine götürülen şeyin astroloji örneği olmadığını belirtir. Avusturya'da imparatorluğun çöküşüyle birlikte devrim sloganlarının atıldığı bir ortamda ortaya çıkan yeni fikirler ve teorilerle ilgilendiğini söyler. Bunların arasında Einstein'ın “görelilik teorisi” onu en çok ilgilendiren şeydir. Ancak, bundan başka, Marx'ın tarih teorisi, Freud'un psikanaliz teorisi ve Adler'in “bireysel psikoloji” olarak adlandırıldığı teorisi de ilgisini çekmekteydi. Bu teorilerle Einstein'ın teorisi arasında fark gören Popper, onların bilimsel olmayan önermelere dayandıklarını ve test edilebilirliklerinin güç olduğunu söyler. Aslında, bunlar arasında, Marx'ın tarih teorisi test edilmiş ve yanlışlanmıştır; bu nedenle bir tarafa bırakılmalıdır (Popper 1962: 33-34).

toplum hayatının ana gelişim eğilimlerini geniş hatları ile öngören geniş kapsamlı tarihsel kehanetin karı tırılması vardır.⁶

Popper Marksçıların, Marksçılığın özünün ekonomik dürtülerin ve özellikle sınıf çıkarlarının tarihin yürütücü gücü olduğunu öne süren öngörüsünü öngörüsünü maddeci yorumu ya da tarihsel maddecilik adının, Marx ve Engels'in öngörülerinin özünü nitelikleme için kullandıkları bu adın, tam da, bu öngörüyü dile getirdiğini sandıklarını ifade eder (Popper 1989: 94). Popper'a göre bu tür görüşler, Marksçılığın yanlış yorumlanmasına dayanır. O, bu türden görüşleri savunanlara, Marxla benzerim kurarak, "Adi Marksçı" der.

Ancak, Marx için, üretici güçlerin gelişmesi kesinlikle vazgeçilemez, öncelikli olarak yerine gelmesi gereken bir pratik koşuldur. Bu koşullar gerçekleşmezse, komünizm ancak yerel bir olgu olarak varolabilir, "karırlıklı" değil ki güçleri evrensel güçler olarak geliemez ve "karırlıklı" değil ki yaygınla tıka evrensel komünizm gerçekleşir. Marx, komünizmin, ancak egemen halkların -yani kendi gelecekleri hakkında karar verebilecek durumda olan geniş kitlelerin- hep birden hareketi olarak olanaklı olduğunu, bunun da üretici gücün evrensel gelişmesini ve buna bağlı olan dünya emellerini varsaydığını belirtir. Ona göre komünizm, ne yaratılması gereken bir durum, ne de gerçeğin ona uydurulmak zorunda olacağı bir ülküdür. Marx, bugünkü duruma son verecek gerçek harekete komünizm demektedir. Bu hareketin koşulları da kendi döneminde varolan öncüllerden doğmaktaydı (Marx 2004: 62).

Marx, komünizmi, ortadan kaldırılması özel mülkiyetin olumlu anlatımı olarak belirler. Bu da, özel mülkiyeti, evrensel özel mülkiyete dönüştürmek demektir. Ona göre komünizm, ilk ekliyle, özel mülkiyet değil kişinin genellemesi ve bir sonuca ulaşılmasıdır. Burada, iktidar kategorisi ortadan kaldırılmamakta, bütün insanları içine alacak şekilde genişletilmektedir. Öte yandan, özel mülkiyet değil kişi, toplumun emelleri dünyasıyla değil kişi olarak devam etmektedir. İkinci ekliyle, komünizm ya hâlâ siyasi bir özellik taşımaktadır, demokratik ya da despotiktir; ya da devletin ortadan kalkmasıyla henüz tamamlanmamıştır ve hâlâ özel mülkiyetin, yani insanın yabancılaşmasının etkisindedir. "Her iki ekilde de komünizm insanın kendine dönüşü ya da kendisiyle yeniden bütünlenmesi, insanın kendine yabancılaşmasının aılması olduğunu bilir; ama henüz özel mülkiyetin olumlu özünü ve gereksemenin *insani* özelliğini kavrayamadığı için, özel mülkiyetin tutsa da olur ve etkisinden kurtulamaz. Kavramı anlamı, ama özünü kavrayamamıştır." Üçüncü olarak, insanın kendine yabancılaşmasının olumlu bir ekilde aılması biçiminde görünen, insani bir varlık olarak insanın kendisine tam dönüşü olan komünizm. Bu noktada Marx, komünizmin, tarihin çözümü bilmececi olduğunu belirtir. Tarihin bütün akışı da, hem kendi doğunun gerçek edimi hem de dönüşümlü bilinçliliği için, olmasının kavranan ve bilinen sürecidir. Son olarak, Marx'a göre, özel mülkiyetin olumlu ekilde aılması, yani insani öze, insani hayata, nesnel insana ve insan bağlarına, insan tarafından ve insan için duysal ekilde sahip çıkılması, dolaysız ve tek yanlı bir doyum olarak anlaşılmalıdır. Burada, insan tümel özüne tümel bir tarzda sahip çıkar (Marx 2000: 108-115).

⁶ Ancak, Cobban Marx'ın fikirlerini tartışırken Popper'ın kaleme aldıklarının, Platon ile Hegel'e savrulan sövgüden çok farklı sempatik tonda yazılar olduğunu söyler (Cobban 1954: 122). Bu sav kimi noktalarda doğru iken, Popper'ın burada dile getirdikleri söz konusu olduğunda pek de doğru görünmemektedir.

Sosyalizm, Marx'a göre, insanın olumlu ekilde kendi bilincine varı ıdır; komünizm ise, olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak insanın kurtulu u ve iyile mesi sürecinde tarihi geli menin bir sonraki a aması için zorunlu olan evredir. "Komünizm yakın gelece in zorunlu kalıbı ve dinamik ilkesidir" (Marx 2000: 123). Böylece,

"geli iminin akı ı içerisinde sınıf ayrımları kalktı nda ve üretim tüm ulusun geni bir birli inin ellerinde yo unla tı nda, kamu gücü siyasal niteli ini yitirecektir. Gerçek anlamında siyasal iktidar, bir sınıfın bir ba ka sınıfı ezme amacıyla örgütlenmi iktidardır. E er proleterya, burjuvaziyle sava ımında, ko ulların zorlamasıyla, kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalacak, bir devrim yoluyla kendisini egemen sınıf durumuna getirecek ve egemen sınıf olarak eski üretim ili kilerini zor kullanarak ortadan kaldıracak olursa, o zaman, bu ili kilerle birlikte, sınıf kar ıtlıklarının ve genel olarak sınıfların varolu ko ullarını da ortadan kaldırmı ve böylelikle bir sınıf olarak kendi egemenli ini ortadan kaldırmı olacaktır." (Marx 1998: 142).

Öte yandan, bütün sorunlar a ıldı nda, bireyler i bölümüne ba ımlılıktan kurtulacak ve kendilerini çok yönlü olarak gerçekle tirebileceklerdir.

"Komünist toplumun daha yüksek bir a amasında, bireylerin i bölümüne kölele tirici ba ımlılıkları ve bu arada zihinsel emek ile bedensel emek arasındaki kar ıtlık sona erdi i zaman; emek yalnızca bir geçim aracı de il, ama kendisi ya amsal gereksinim oldu u zaman; bireylerin çok yönlü geli meleri, üretken güçlerini de artırdı ı ve kooperatif zenginli in bütün kaynakları gürül gürül fı kırdı ı zaman –ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle a ilabilir ve toplum, bayraklarının üstüne unu yazabilir: 'Herkesten yetene ine göre, herkese gereksinimine göre!'" (Marx 2002: 30).

Komünizm kimseyi toplumsal ürünleri mülk edinme gücünden yoksun bırakmaz; yaptı ı tek ey, onu, böyle bir mülk edinme aracılı ıyla, ba kalarının egemenli ini boyunduruk altına alma gücünden yoksun bırakmaktır (Marx 1998: 135). Komünist devrim, böylece, geleneksel mülkiyet ili kilerinden radikal bir kopu u dile getirmektedir.

Bu ba lamda, Marx için, özgürlük⁷, toplumun üstüne yerle tirilmi olan devleti, topluma bütünüyle ba ımlı bir organa dönü türmektir; bugün bile devlet biçimleri, "devletin özgürlü ü"nü sınırlandırdıkları ölçüde az ya da çok özgürdürler (Marx 2002: 37-38). Buna göre, devlet ve toplum ili kisinde, devletin topluma tabi kılınması ve son noktada devletin toplum içinde erimesi, yok olması söz konusudur. Devletin oldu u yerde özel mülkiyet ili kileri söz konusudur ve yabancıla ma hâlâ devam etmektedir. Bu nedenle devletin ortadan kalkması ve "gerçek anlamda" bir özgürlü ün hayat

⁷ Do an Özlem, Hegel'in özgürlü ü sonsuzlu a ertelemesine kar ılıklı, Marx ve Engels'in bunun proleterya devrimi ile gerçekle ece ine inandıklarını söyler. Ona göre, Marx ve Engels için "gerçek tarih" ancak özgürlü ün gerçekle ece i bir devrimden sonra ba layacaktır (Özlem 2010: 163). Brenkert ise, Marx için özgürlü ün esas olarak özbelirlenim oldu unu ifade eder. "Bu temel özellik, özgürlü ün çe itli yönlerini birbirine ba lar. Ki inin kendisini ba ka ki ilerle ve do ayla olan ili kilerinde somut bir tarzda nesnele tirmesi ve ki inin nesnele tiriminin do ası gere i komünal olması; özgürlü ü nitelendiren özbelirlenim türü üzerindeki sınırlayıcı ko ullardır" (Brenkert 1998: 173).

bulaca ı toplumun kurulması gerekmektedir. Bu toplum da komünist toplumdur. Komünistler, komünist topluma, ancak, mevcut toplumsal düzenin zorla yıkılmasıyla ulaabileceklerini açıkça ilan ederler. Marx öyle der: “Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Proleterlerin zincirlerinden ba ka kaybedecek bir eyleri yok. Kazanacakları bir dünya var.” (Marx 1998: 157-158). Burada görünen iddet, Brenkert'e göre, komünizmden önce ya amin bir parçasıdır. Bu nedenle, Marx, iddetin ötesinde bir ya amin yaratılması amacıyla, gerekti inde proleteryanın iddete ba vurmaması için hiçbir sebep görmez (Brenkert 1998: 235).

Marx, geli tirmi oldu u tarih anlayı mın u sonuçları verdi ini söyler: 1-Üretici güçlerin geli mesinde öyle bir a ama gelir ki, egemen sınıfın geli mesine ba lı olarak bir muhalif sınıf ortaya çıkar. 2- Egemen sınıfın temsil etti i ekonomik güç, düzenli olarak her ça a özgü devlet tipinde idealist biçimde pratik ifadesini bulur; bu nedenle, her devrimci sava m, o zamana kadar hükmetmi olan sınıfa kar ı yönelir. 3-Daha önceki bütün devrimlerden farklı olarak, komünist devrim, daha önceki faaliyet tarzına kar ı yönelir, çalı mayı ortadan kaldırır ve bütün sınıfların egemenli ini sınıfların kendileriyle birlikte ortadan kaldırır, çünkü bu devrim, artık toplum içinde bir sınıf i levi görmeyen, artık toplum içinde bir sınıf diye tanınmayan ve daha imdiden artık bugünkü toplum içindeki bütün sınıfların, bütün milliyetlerin vb. yokolu unun ifadesi olan bir sınıf tarafından gerçekleştirilir. 4- Komünist devrim, yalnızca egemen sınıfı devirmenin tek yolu oldu u için zorunlu kılınmamı tır, proleterya, eski sistemin pisliklerini temizlemek ve toplumu yeni temeller üzerine kurmaya elveri li bir hale getirmek olana mı ancak bir devrim verece i için de zorunlu olmu tur (Marx 2004: 65-67). Marx'a göre,

“herkesin bir ba ka i e meydan vermeyen bir faaliyet alanının içine hapsolmadı ı, herkesin ho una giden faaliyet dalında kendini geli tirdi i komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler, bu da, benim için, bugün bu i i yapmak, canımın istedi ince, hiçbir zaman avcı, balıkçı ya da ele tirici olmak durumunda kalmadan sabahleyin avlanmak, ö leden sonra balık tutmak, ak am hayvan yeti tiricili i yapmak, yemekten sonra ele tiri yapmak olana mı yaratır” (Marx 2004: 60).

Marx, burada söz etti i, “özgürlük cenneti”nin ancak zorunluluk oldu unu ve dı amaçların zoruyla yürütülen angaryanın sona erdi i yerde ba ladı mını; bundan dolayı da, maddi üretim alanının dı nda kaldı mını söyler (Marx 1990: 720). Bu ba lamda, Popper'a göre, Marx'ın hayat görüşü ünün ve ö retilerinin en etkili olmu olan merkezi fikri, ba arabilece imiz eyin, yorucu ve insan onuruna yakı mayan i ko ullarını düzeltmek, onları daha çok insana yara ır hale getirmek, e itle tirmek ve angaryayı azaltmak ve böylece hepimizin hayatımızın bir bölümünde özgür olabilmemiz oldu unu söylemi olmasındır (Popper 1989: 98). Popper, Marx'ın özleminin, “sosyolojik determinizm”ine ra men, aslında “açık toplum” oldu una inanıyordu (Cobban 1954: 122).

Fikirler ile ekonomik ko ullar arasında tek taraflı bir belirleme ba lantısı de il, kar ılıklı bir dayanı ma ba ntısı oldu unu belirten Popper, teknik ve bilimsel bilgilerin, bütün di er bilgilerimiz yok oldu unda, ekonomik örgütlenmeyi kurmamıza yardımcı olacaklarını, ancak bütün di er bilgiler yok olup ekonomik bilgi kaldı nda ise durumun farklı olaca mını belirtir (Popper 1989: 101-102). Ona göre, Marx'ın maddeci tarih yorumu ne kadar de erli olursa olsun, pek ciddiye alınmamalı, sadece, olayları

ekonomik arka planları ile birlikte ele almamızı ö ütleleyen çok de erli bir öneri sayılmalıdır (Popper 1989: 103). Bu noktada, olan bitene bakarak, Marksizmin ve Marksist toplumların son buldu unun ve Marx'ın söylediklerinin bu ba lamda geçerlili ini yitirdi inin söylenmesinin bir dogma oldu unu belirten Derrida'ya göre, bu dogmanın günümüzde, e ilimsel olarak, “egemen bir söylem” oldu u en azından varsayım olarak ileri sürüldü ünde bile Marksist kurallar içinde kalınmaktadır (Derrida 2007: 92).

Marx'ın sınıf çatı maları görü ü üzerinde önemle duran Popper, Marx'ın özgürlü ün ba kalarının kölele mesi ve sınıfla masıyla ba lantısına de indi ini söyler. Marx'a göre, bu, aynı zamanda, sömürenin sömürülene ba ımlılı nı da gerektirir. Sömüren sınıfın özgürlü ü sömürülen sınıfa uyguladı ı baskıyla garanti altına alınır. Bu da Popper'a göre, Marksçıların toplumun ekonomik yapısı ya da toplum sistemi dedikleri eydir. Marx'a göre bir toplum mühendisli inin ve bunun sonucu olarak bir toplum teknolojisinin imkânsız olmasının nedeni, aksi olacak yerde, nedensellik, ba ımlılık zincirinin bizi toplum düzenine ba lamasıdır (Popper 1989: 107). Bu ba lamda, Marx, her belli toplum sisteminin kendini ortadan kaldırmak zorunda oldu unu; çünkü ister istemez gelece in devrimi yapacak güçleri yarataca ını söyler. Ona göre, ilk olarak, üretici güçler ve üretim ili kilerinin öyle bir a aması gelecektir ki, bu a amada proleterya burjuvazinin iktidarına son verecek ve yönetimi ele geçirecektir. Bu i i de devrim yoluyla gerçekle tirecektir. kinci olarak, mevcut kurum ve kurulu ları tam bir dönü üme tabi tutacaktır. Bu a amada bir proleterya diktatörlü ünden söz edilir. Proleterya diktatörlü ü proleter bir demokrasiye tekabül etti inden, burada hâlâ burjuva bir gelene in kalıntıları hüküm sürmektedir. Bu nedenle bu a ama bir geçi a aması olan sosyalizmdir. Burada amaç bütün toplumu tek bir sınıfa, proleteryaya indirgemektir. Son olarak, devletin, özel mülkiyetin ve buna ba lı olarak sınıfların ortadan kalkaca ı, insanın çalı manın boyunduru undan kurtulaca ı ve tam anlamıyla özgürle ece i, tarihin gerçek anlamda yeniden ba layaca ı bir toplumsal a amaya geçilecektir; bu a ama da komünizmdir.

Popper'a göre, usavurmanın birinci adımında Marx, kapitalist üretim biçimini incelemektedir. Teknik geli melere ve üretim araçlarının artan birikimine ba lı olarak servet gittikçe küçülen bir azınlı ın ellerinde toplanacaktır. Böylece, bir yandan servet, di er yandan kölelik artacaktır. Yani egemen sınıf olan burjuvazinin serveti, ezilen sınıf olan proleteryanın da fakirli i artacaktır. Usavurmanın ikinci adımında, ilkin küçük bir yönetici burjuva sınıfı ve proleterya dı ında bütün sınıflar ortadan kalkacak ya da önemlerini yitirecekler ve bu iki sınıf arasındaki artan gerginlik de ister istemez bir toplumsal devrime yol açacaktır. Usavurmanın üçüncü adımında ise, proleterler burjuvaları yenip zafere eri ecekler ve daha sonra, ancak bir tek sınıftan olu an, yani sınıfsız, sömürüden arınmı bir toplum, yani sosyalizm/komünizm ortaya çıkacaktır.

Böylece, kapitalizmin geli mesi küçük bir burjuvazi sınıfı ile çok geni bir proleter sınıf dı ında bütün sınıfların elenmesine ve bu sonuncuların sefaletlerinin artması da, onların sömürücülerine kar ı ayaklanmalarına yol açmı tır. Varılan sonuç, önce i çilerin çatı mayı kazanmaları gerekti i, sonra da burjuvaları eleyerek -geride ancak tek bir sınıf kalaca ı için- sınıfsız bir toplum kuracakları yargısıdır (Popper 1989: 126).

Marx, Popper'a göre, proleterlerin devriminden söz ederken, tarihsel bir kavramı anlıyor. Bu kavram tarihi kapitalizmden sosyalizme hızlı bir geçişi dile getirir. Burada önemli olan sonuçtur, yani sosyalizme varılmasıdır. Toplumsal devrimin esas niteliği de bu sonuca varmasıdır (Popper 1989: 135-136). Burada söz konusu olan bir proleterya diktatörlüğüdür. Ancak, Quinten'a göre, Marx'ta açıkça görülen tek totaliter örneği olan bu "proleterya diktatörlüğü" deyimindeki "diktatörlük" sözcüğü geniş ölçüde sözelemdir (Quinten 1994: 159). Yani Marx'ın dile getirdiği diktatörlük sözcüğü, aslında, gerçek demokrasinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan zorunlu bir unsurdur, bir diktatörlük peşinde koşma çabası değil -ki Popper da bunun çok iyi farkındaydı.

Bu bağlamda, Popper, iddeta başvurulan bir devrime, her durumda ve her koşul altında karşı olmadığını belirtir. Ancak, bu tür bir devrimin tek amacı, bir demokrasinin kurulması olmalıdır; "ve demokrasi derken... yöneticilerin halk tarafından desteklenmesine ve görevden uzaklaştırılmasına imkan veren ve yönetilenlerin, hatta yönetilenlerin iradesine karşı bile olsa, iddet kullanmadan reformlar sağlamasını mümkün kılan birtakım kurumları... yürürlüğe koymuştur oldukları, bir toplum düzenini anlıyorum" der (Popper 1989: 137). Aslında, Marx'ın da amacı iddeti bir araç olarak kullanıp gerçek demokrasiye ulaşmaktır. O, bu amaç doğrultusunda devletin yok olmasını, yani toplumsallık içinde erimesini öngörmekte ve bunu istemektedir. Bu şekilde gerçek özgürlük ve demokrasinin gerçekleştirilmesi bir toplumsal hayat söz konusu olabilecektir.

Öte yandan, Popper, Kapital'in ana özretisinin, kapitalist ile işçi arasındaki gerginliğin zorunlu olarak artacağına, bir uzlaşma imkânı da olmadığını göre, kapitalizmin düzeltilemeyeceğini, ancak ortadan kaldırılabilir olduğunu belirtir (Popper 1989: 139). Popper'a göre, Marx, kendi kuramına göre imkânsız olan reformların gerçekleştirilene gırece kadar uzun yaşamadı. Ama işçilerin hayat koşullarındaki bu düzelmelerin, aynı zamanda kuramının yanlışlığını gösteren şey oldu unu dü ünedi (Popper 1989: 140).

Marx'ın özretisinde birbirleriyle yakından ilgili iki bulanıklık belirleyen Popper, bunlardan ilkinin tarihsici tutuma dayanan, ikincisinin ise iddeta karşı takınılan tavırdaki bulanıklık olduğunu söyler.⁸ Bu iki bulanıklık, iddeta karşı takınılan tavırdaki bulanıklık ve iktidar kazanma yolu hakkındaki bulanıklık olarak da dile getirilebilir. Her ikisi de köklerini, yalnız tarihsici tutumun bulanıklığında değil, aynı zamanda Marksçı devlet kuramında bulur. Devlet, aslında bir sınıf tiranlığı ise, o zaman bir yandan iddeta izin vardır, bir yandan da yapılabilecek şey, burjuva diktatörlüğü yerine proleterya diktatörlüğünü koymaktır (Popper 1989: 142-143).

Popper, Marx'ın servetin birikmesi ve yollaşması üzerine söylediklerinin biricikliğine katılmaktadır. Ayrıca üretkenliğin artması hakkındaki kuram, Popper için, genel olarak benzersizdir. Ancak kapitalin gittikçe daha az elde toplanıp merkezileşmesi sorunu görüldüğü kadar basit değildir. Popper bu yönde bir elelimin olduğunu ve dizginlenmemi bir kapitalizm düzeni içinde buna karşı çıkan pek az gücün bulunduğunu belirtir. Ona göre, dizginlenmemi bir kapitalizm düzeninin betimlemesi olarak alındığında Marx'ın çözümlemesinin bu bölümüne pek bir şey

⁸ Daha önce de de inildiği gibi, Popper Marksizmin "tarihsicilik" in bir biçimi olduğunu dü ünür (McLachan 1980: 70).

söylenemeyecektir. Ancak, bu, bir kehanet olarak daha az savunulabilir bir şeydir. Çünkü Popper için, günümüzde yasamanın araya girebileceği birçok yol vardır. “Kazanç ve veraset vergileri, merkezilemeye karşı çıkacak çok etkili araçlar olarak kullanılabilirler ve böyle de kullanılmırlardır. Tröst kırıcı yasalar da bu amaçla kullanılabilirler, ama belki daha az etkili olurlar.” (Popper 1989: 153). Bu bağlamda, Popper, Marx'ın emek-değer kuramını incelerken, bu değer kuramının sömürüyü açıklamaya yetmediğini; bu kuramın, gerekli ek varsayımlar yeterli olmaduğundan, gereksiz olduğunu; ve bu kuramın özcü ve metafizik olduğunu söyler (Popper 1989: 156).

Popper'a göre, dizginlenmemiş kapitalizm ortadan kalkmıştır. Marx'ın zamanından beri demokratik araya girmecilik, yani totaliter yapıların oluşmasını engelleyici demokratik yapılanmalar büyük ilerlemeler sağlamış ve -kapital birikiminin sonucu olarak- emek üretkenliğinin artması, sefaleti hemen hemen ortadan kaldırmayı mümkün kılmıştır. Bu da, imdiye dek birçok ciddi hataların yapılmış olduğunu kusuz olmakla birlikte, bu yolda ne kadar çok şey başarılabileceğini gösterir. Bunu ancak demokratik araya girmecilik başarabilir. Popper, her şeyin bizim çabamıza bağlı olduğunu ifade eder (Popper 1989: 167).

Öte yandan, Marx'a göre, kapitalizmde emek gücünün bir meta haline getirildiğini iddia eden Popper, bunun da insanların kendilerini pazarlarda satmalarını gerektirdiğini anlamına geldiğini ifade eder. Popper, Marx'ın, düzenden köleliği andırdığını için nefret ettiğini belirtir (Popper 1989:177).

2- Popper, Marx için hukuk düzeninin ya da hukuksal-siyasal düzenin, ancak ekonomik sistemin geçek üretici güçleri üzerine kurulmuş olan ve onları dile getiren üst yapıdan biri olarak anlaşılması gerektiğini, bu noktada Marx'ın “hukuksal ve siyasal üst yapılar”dan söz ettiğini söyler (Popper 1989:110). Bu bağlamda, Marx'a göre, zora bağlı devlettir, hukuksal ya da siyasal sistemdir. Kısacası devlet, yönetici sınıfın kavgasını sürdürmekte kullandığı mekanizmanın bir bölümünden ibarettir.

“Marx'ın devlet kuramı, soyut ve felsefi nitelikte olan, hiç ümitsiz çağın aydınlatıcı bir yorumunu vermektedir. Bu, hiç olmazsa adına “endüstri devrimi” denen şeyin önceki adımları olarak “maddi üretim araçları”nda, yani makinelerde, bir devrim olarak ortaya çıktı; daha sonra bunun toplumun sınıf yapısının değişimine yol açtığını; ve siyasal devrimlerin ve hukuk yapısında bazı değişikliklerin ancak üçüncü aşamada ortaya çıktıklarını öne süren savunulabilir bir kuramdır” (Popper 1989:112).

Popper'a göre, Marx'ın betimleyip eleştirdiği ekonomik düzen her yerde ortadan kalkmıştır. Onun yerine devletin görevlerini yitirmeye bağlı olarak bunun sonucu olarak “kuruyup gitmek” belirtileri gösterdiği bir düzen değil, devletin ekonomik alandaki görevlerini servetin ve “özgür sözleşmelerin korunmasının çok ilerisine götüren türlü araya girici devlet biçimleri gelmiştir (Popper 1989:116).

Ama, Marx'ın kuramına göre ekonomik gerçekleri, irademize bağlı olarak, örneğin hukuk reformlarıyla düzeltemeyiz. Siyaset de doğum sancılarını kısaltıp azaltmaktan başka bir şey yapamaz. Popper, bunun çok zayıf bir siyaset programı olduğunu, zayıflığın da güçler hiyerarşisinde siyasal güce üçüncü derecede bir yer vermesinde bulunduğunu söyler. Çünkü Marx'a göre asıl güç, makinelerin

evrimindedir, sırada bundan sonra ekonomik sınıf ileri kileri gelir; en az önemli olan da siyasetin etkisidir. Popper, ara tırmasının vardı ı sonucun siyaset gücü temel saydı ını ifade eder. Bu görüşü açısına göre siyaset gücü ekonomik gücü kontrol altına alabilir. Ekonomik gücü korumanın anahtarı siyaset gücüdür. Siyaset gücü ve onun denetimi her ey demektir. Ekonomik gücün siyaset güce üstün çıkmasına izin verilmelidir; gerekirse onunla sava ılmalı ve siyaset gücün denetimi altına alınmalıdır (Popper 1989: 116-117).

Hukuk düzenini kendi kendisini korumak için iyi bir araç haline getirmek mümkündür. Bundan ba ka, kamuoyunu etkileyip siyaset sorunlarda çok daha sıkı bir ahlakın geçerli olması için ısrar edebiliriz. Bütün bunları yapabiliriz; ama önce toplum mühendisli inin yeteneklerimiz içinde oldu unu, ekonomik depremler mucizevî bir ekilde bize yeni dünyalar yaratsınlar da biz de eski ekonomik durumumuzu kurtarmak için düzeni ortaya çıkarmaktan ba ka bir ey yapmak zorunda kalmayalım diye beklemekten vazgeçmemiz gerekti ini anlamamız gerekir (Popper 1989: 119). Popper, önlemeye çalı aca ımız eyin, yöneticilerin güçlerinin artması oldu unu söyler. “ nsanlara ve onların keyfiliklerine kar ı tedbirli olmamız gerekir. Bazı kurum türleri insanlara keyfi yetkiler verebilir, ba kaları bunları esirgeyebilir.” (Popper 1989: 121).

Popper, devletin ekonomik alanda araya girmesi sürecinin yürütülebilece i iki yöntem belirler. Bunlardan ilki, bir malın sahibinin yetkilerini sınırlayan koruyucu kurumlardır. kincisi ise, o sırada devlet yönetiminde olan ki ilerce konmu yasalara ba lı olan ki isel, yani -yukarıda sözü edilen- dolaylı araya girmedir. Popper'a göre, demokratik denetleme açısından bu yöntemlerden hangisinin tercih edilmesi gerekti i konusunda ku ku duyulacak hiçbir ey olmaz. “Demokratik araya girmecili in izleyece i yöntemin mümkün oldu u zaman birinci yöntemi uygulamak ve ikinci yöntemin kullanılmasını ancak birinci yöntemin yetersiz oldu u durumlarda inhisar ettirmek oldu u ortadadır.” (Popper 1989: 122).

3- Popper'a göre sınıfların kendi içlerindeki çatı malar göz önüne alınırsa, bütün sınıf kavgaları tarihinin bile Marksçı anlamda sınıf kavgası olmadı ı ortaya çıkar. Gerek yöneten, gerekse yönetilen sınıflar arasındaki çıkar ayrılıkları o kadar ileri gitmektedir ki, zenginlerle fakirler arasındaki çatı manın temel bir önemi oldu u itiraf edilse bile, Marx'ın sınıflar kuramının tehlikeli bir a ırı-basitle tirme sayılması gerekti ini belirten Popper, ortaça tarihini büyük konularından birinin, papalar ile imparatorlar arasındaki kavgalar oldu unu söyler. Bu da, yönetici sınıf içindeki çatı malara bir örnektir. Bu kavgayı sömüren ile sömürülen arasındaki bir kavga olarak yorumlamak açıktır ki olanaksızdır (Popper 1989: 108).

Popper'a göre, Marx'ın formülünün tehlikelerinden biri, fazla ciddiye alınması halinde, Marksçıların her siyaset çatı mayı sömüren ve sömürülen arasındaki bir çatı ma -ya da “gerçek” sorunu, sınıf çatı masını örtbas etme çabası- olarak yorumlamalarına götürmesidir. Bunun sonucu olarak, özellikle Almanya'da, Birinci Dünya Sava ı'nı fakir Merkez Güçleri ile tutucu ya da zengin ülkeler ittifakı arasındaki bir sava ı olarak yorumlamaya kalkanlar vardı –böyle bir görüş , her türlü saldırganlı ı haklı çıkarmak için kullanılacak bir yorumdur. Bu yorum da, Marx'ın geni tarihsici genellemelerinin tehlikelerinden ancak biridir (Popper 1989:109).

Popper için, toplum hayatı yalnız muhalif gruplar arasındaki bir güç gösterisi de ildir, az çok esnek ya da gev ek bir kurumlar ve gelenekler ortamı içinde yürütülen ve –bilinçli kar ı koymalar bir yana- bu yapıda birçok önceden kestirilemeyen, bazısının

da kestirilmesi mümkün bile olmayan tepkilerin ortaya çıkmasına yol açan bir harekettir (Popper 1989:91-92).

Popper'ın ele tirileri içinde belki de en çok üzerinde durulması gereken sınıf çatı maları konusundaki bu dü ünceler oldukça dikkate de erdir. Çünkü tarihteki tek sınıf sava mı ezen ile ezilen, emekle sermaye arasındaki sava de ildir. Ezenlerin, yani egemenlerin kendi aralarında da bir çatı ma/sava –hem de tarihsel süreçte en az di eri (emek-sermaye arasındaki çatı ma/sava) kadar önemli bir çatı ma/sava - söz konusudur. Buna bir de tarihsel ve toplumsal yapının sadece ekonomik kurumlardan olu madı mı da eklemek gerekir.

Ça ımızda belirleyici olan -belki de her zaman böyleydi- daha çok artı de erin ve “sermaye”nin payla ımı sürecinde egemen sınıfların kendi aralarındaki sava tır. Bu söylenirken egemen sınıfla üzerinde egemenlik kurulan sınıf(lar) arasındaki sava ın - e er böyle bir sava varsa!- önemsiz oldu u dile getirilmemektedir. Ancak tarihe yön veren eyin daha çok egemen sınıflar arasındaki payla ım sava ı oldu u göz ardı edilmemelidir.

Sonuç ve De erlendirme

Popper'a göre, bir ahlak kuramını yalnız gelece in ahlak kuramı oldu u için kabul etmemiz gerekip gerekmedi i sorununun kendisi de bir ahlak sorunudur. Temel karar, gelece i bilmemize dayandırılmaz (Popper 1989:182).

“Gerçek akılcılık” olarak adlandırdı ı Sokrates'in akılcılı ını benimseyen, bu akılcılı ı da, insanın sınırlarının farkında olması olarak belirleyen ve “sahte akılcılık” olarak adlandırdı ı Platon'un “dü ünsel sezgicili i”ni reddeden, bu akılcılı ı da ki inin üstün dü ünce yeteneklerine sahip oldu una inanması olarak belirleyen Popper, toplum bilimleri için tek çarenin, “sözel maytapları bir kenara koyarak, temelde bütün bilimler için ortak olan yöntemler yardımıyla ça ımızın eylemsel sorunlarını çözmeye çalı mak” oldu unu söyler. Bu noktada temele koydu u ilke yanlı lanabilirlik ilkesidir. Bununla da, sınama ve yanılma, yanlı lanabilir olan kuramlar ortaya atma ve bunları pratik savlarla denetleme yöntemleri benimsemeyi anlar. Buradan da anla ı laca ı üzere, Popper'ın Marx ele tirisi de yanlı lanabilirlik ilkesi temelinde i lemektedir. Ona göre, Marx'ın söyledikleri gerçekte memi tir, bu nedenle bir yana bırakılması ve vazgeçilmesi gerekmektedir.

Ancak, “her eyi akılsal bir temele dayandırmak do ru mudur?” diye sorulabilir Popper'a. Çünkü toplumsal ya ayı içerisinde akılsal olmayan ya da ille de akılsal olması gerekmeyen yönler de vardır. Bu yönlerden bazıları bizim ho umuza gitmese de, hayatı “anlamlandırma”da, bizim görü lerimizden farklı görü ler de olabilece ini dile getirmektedir. Bunlara “ütopyalar” da dahildir.

Her ne kadar, Popper akılcılı a büyük bir vurgu yapmı olsa da, Marx'ı ele tirisinde göz ardı edilemeyecek önemli yönler bulunmaktadır. Yukarıda ele alınan ve irdelenen konulardan ikisi olan, Marx'ın toplumun ve tarihin geli im yasasını buldu unu söylemesi ve gelece e ili kin “kehanet”i bunlara örnektir. Bu konularda Popper Marx'a hiç de yabana atılmayacak ele tiriler yöneltir. Bununla birlikte, ça ımızda, Marx'a yönelik ele tirilerin ço u Marksistler üzerinden yapılmaktadır.

Popper da ço u zaman bu hataya dü mektedir. Ancak, Marksistlerle Marx'ı bir tutmamak gerekmektedir. Yapılan ele tirilerin ço u Marksizmden hareketle Marx'ın kendisine yöneltilmektedir. Böylece yapılan yanlı ların faturası da Marx'a kesilmektedir. Bu noktada, Abensour, Marx ile Marksizm arasında bir uçurum oldu unu belirtir (Abensour 2002: 24).

Bu ba lamda, Gambetti, siyaset felsefesinin Makyavel'den bu yana sordu u soruyu, “insanın kendi dünyasını varetmesinin ne demek oldu u” ekinde ifade eder. Kendi kendini yönetmenin ne anlama geldi i; ortak iradenin nasıl vücut buldu u; tahakküm ili kileri olmayan bir toplumun nasıl tasavvur edilebildi i gibi soruları Marx, “gerçek demokrasi” formülüyle cevaplamak ister. Bu, kurucu ve düzenleyici ilke ve ivmesini dı arıdan alan bir toplumsal varolu eklidir (Gambetti 2002: 16-17).

Abensour'a göre, Marx devleti hem modern sistem teorisinden esinlenerek büyük bir organizma ve hem de öznel felsefesinden esinlenerek özne olarak dü ü için, “toplumsal alanın bütününden ba ımsız, özerk ve heterojen, tinsel ve ideal, bu anlamda etkin ve kar ıtlıkları a arak toplumsal bölünmü lü ün üstesinden gelebilecek ve gerçek bir topluluk kurabilecek bir biçimde” kurgulayabilmi tir (Abensour 2002: 64-5). Yani devlet toplumsallı ın olu masının önünü açacak ve sürece ba lı olarak bu toplumsallık içinde yok olacaktır.

Bu nedenle, Marx'a haksızlık yapmamak gerekiyor. Marx, iktidar söz konusu oldu unda, devleti oyunun dı nda bırakmayı –ama anar istler gibi bir anda de il a amalı olarak devre dı ı bırakmayı; ki bu onu anar istlere göre farklı bir yere koyar-istemektedir. Buna göre, “demokrasi, geli imini tamamladı ı oranda devlet küçülür” (Abensour 2002: 31). Bu ba lamda, Marx, kurumsal devleti dı layan bir siyasi varolma biçiminin önemini altını çizer (Gambetti 2002: 15). Çünkü devletin söz konusu oldu u yerde sınıfsal yapılar, özel mülkiyet ve buna ba lı olarak egemenlik ili kileri her zaman olacaktır. Bu ise insanların özgürle mesinin önünde bir engeldir. Ancak temel sorun, devletin olmadı ı bir yerde hukuksal, toplumsal ve siyasi yapının ne olaca ı sorunudur. Siyasi bir varolma biçiminden ve buna ba lı bir hukuksal yapıdan, yasalardan söz etti imiz yerde toplumsal yapının nasıl ekillenece i bir problem olarak ortada durmaktadır. Siyasetin ya da “siyasi mücadele”nin olmadı ı bir yerde “insan”dan söz etmek mümkün olabilir mi? Bu soru, belki de, Marx'ın öngördü ü bir toplumsallık içinde ortaya çıkacak olan bir “siyasi etkinlik” söz konusu oldu unda gereksizmi ya da anlamsızımı gibi görülebilir. Ancak söz konusu olan siyaset ve siyasi olan ya da siyasal alan oldu unda bu soru önemini korumakta ve hesaplama (ı)mayı beklemektedir.

KAYNAKLAR

ABENSOUR, Miguel, (2002), *Devlete Kar ı Demokrasi*, Çev: Zeynep Gambetti-Nami Ba er, Ankara: Epos Yayınları.

BRENKERT, George G. (1998), *Marx'ın Özgürlük Eti i*, Çev: Yavuz Alogan, stanbul: Ayrıntı Yayınları

COBBAN, Alfred, (1954), “A Reconsideration”, *Political Science Quarterly*, Vol. 69, No. 1, pp. 119-126.

DERRIDA, Jacques, (2007), *Marx'ın Hayaletleri*, Çev: Alp Tümertekin, stanbul: Ayrıntı Yayınları.

GAMBETTI, Zeynep, (2002), “Marx’a Dönüş Devri”, *Devlete Karşı Demokrasi*, Çev: Zeynep Gambetti-Nami Başer, Ankara: Epos Yayınları, ss.

MARX, Karl, (1997), *Kapital Cilt I*, Çev: Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.

MARX, Karl, (1990), *Kapital Cilt III*, Çev: Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.

MARX, Karl, (2000), *1844 El Yazmaları*, Çev: Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları.

MARX, Karl, (2004), *Alman Deolojisi*, Çev: Sevim Belli-Ahmet Kardam, Ankara: Sol Yayınları.

MARX, Karl.-ENGELS, Friedrich, (1998), *Komünist Manifesto*, Çev: Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

MARX, Karl.-ENGELS, Friedrich, (2002), *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Çev: Barışta Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

MCLACHAN, Hugh V. (1980), “Marxism and the Nature of Social Laws”, *The British Journal of Sociology*, Vol. 31, No. 1, pp. 66-77.

ÖZLEM, Doğan, (2010), *Tarih Felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları.

POPPER, Karl R. (1957), *The Poverty of Historicism*, U.S.A.: The Beacon Press.

POPPER, Karl R. (1962), *Conjectures and Refutations*, New York-London: Basic Books.

POPPER, Karl R. (1967), *Açık Toplum ve Düşmanları Cilt I*, Çev: Mete Tunçay, Ankara: Siyasal İlimler Derneği Yayınları Siyasal İlimler Serisi: 13.

POPPER, Karl R. (1989), *Açık Toplum ve Düşmanları Cilt II*, Çev: Harun Rızatepe, İstanbul: Remzi Kitabevi.

QUINTEN, Anthony, (1994), “Karl Popper Özler Olmadan Siyaset”, Çev: Tuğrul Eryılmaz, *Çağdaş Siyaset Felsefecileri* (Ed.: A. De Crespigny-K. R. Minogue), İstanbul: Remzi Kitabevi, ss.151-169.